

T80

Ars poetica

Arte poetica

Metro:
esametro

- 1 Humano capiti cervicem pictor equinam
iungere si velit et varias inducere plumas
undique collatis membris, ut turpiter atrum
desinat in piscem mulier formosa superne,
- 5 spectatum admissi risum teneatis, amici?
Credite, Pisones, isti tabulae fore librum
persimilem cuius, velut aegri somnia, vanae
fingentur species, ut nec pes nec caput uni
reddatur formae. “Pictoribus atque poetis
- 10 quidlibet audendi semper fuit aequa potestas”.
Scimus, et hanc veniam petimusque damusque vicissim;
sed non ut placidis coeant immitia, non ut
serpentes avibus gementur, tigribus agni.
Inceptis gravibus plerumque et magna professis
- 15 purpureus, late qui splendeat, unus et alter
assuitur pannus, cum lucus et ara Dianae
et properantis aquae per amoenos ambitus agros,
aut flumen Rhenum aut pluvius describitur arcus.
Sed nunc non erat his locus. Et fortasse cupressum
- 20 scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes
navibus aere dato qui pingitur? Amphora coepit
institui: currente rota cur urceus exit?
Denique sit quidvis, simplex dumtaxat et unum.
Maxima pars vatium, pater et iuvenes patre digni,
- 25 decipimur specie recti. Brevis esse laboro,
obscurus fio; sectantem levia nervi
deficiunt animique; professus grandia turget;
serpit humi tutus nimium timidusque procellae.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
- 30 delphinum silvis appingit, fluctibus aprum:
in vitium ducit culpae fuga, si caret arte.
Aemilium circa Ludum faber unus et unguis
exprimet et mollis imitabitur aere capillos,
infelix operis summa, quia ponere totum
- 35 nesciet. Hunc ego me, si quid componere curem,
non magis esse velim quam naso vivere pravo,
spectandum nigris oculis nigroque capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam
viribus et versate diu quid ferre recusent,
- 40 quid valeant umeri; cui lecta pudenter erit res,
nec facundia deseret hunc nec lucidus ordo.
Ordinis haec virtus erit et Venus, aut ego fallor,
ut iam nunc dicat iam nunc debentia dici,

- pleraque differat et praesens in tempus omittat.
 45 Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
 In verbis etiam tenuis cautusque serendis
 dixeris egregie, notum si callida verbum
 reddiderit iunctura novum. Si forte necesse est
 50 indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
 fingere cinctutis non exaudita Cethegis
 continget dabiturque licentia sumpta pudenter;
 et nova fictaque nuper habebunt verba fidem si
 Graeco fonte cadent, parce detorta. Quid autem
 Caecilio Plautoque dabit Romanus ademptum
 55 Vergilio Varioque? Ego cur, acquirere pauca
 si possum, invideor, cum lingua Catonis et Enni
 sermonem patrium ditaverit et nova rerum
 nomina protulerit? Licuit semperque licebit
 signatum praesente nota procudere nummum.
 60 Ut silvae foliis privos mutantur in annos,
 prima cadunt ita verborum vetus interit aetas
 et iuvenum ritu florent modo nata vigentque.
 Debemur morti nos nostraque; sive receptus
 terra Neptunus classes Aquilonibus arcet,
 65 regis opus, sterilisve diu palus aptaque remis
 vicinas urbes alit et grave sentit aratrum,
 seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis
 doctus iter melius: mortalia facta peribunt,
 nedum sermonum stet honos et gratia vivax.
 70 Multa renascentur quae iam cecidere, cadentque
 quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
 quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi.
 Res gestae regumque ducumque et tristia bella
 quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
 75 Versibus impariter iunctis querimonia primum,
 post etiam inclusa est voti sententia compos;
 quis tamen exiguos elegos emisit auctor,
 grammatici certant et adhuc sub iudice lis est.
 Archilochum proprio rabies armavit iambo;
 80 hunc socci cepere pedem grandesque coturni
 alternis aptum sermonibus et popularis
 vincentem strepitus et natum rebus agendis.
 Musa dedit fidibus divos puerosque deorum
 et pugilem victorem et equum certamine primum
 85 et iuvenum curas et libera vina referre.
 Descriptas servare vices operumque colores
 cur ego si nequeo ignoroque poeta salutor?
 Cur nescire pudens prave quam discere malo?
 Versibus exponi tragicis res comica non vult;
 90 indignatur item privatis ac prope socco

dignis carminibus narrari cena Thyestae.
 Singula quaeque locum teneant sortita decentem.
 Interdum tamen et vocem comoedia tollit
 iratusque Chremes tumido delitigat ore
 95 et tragicus plerumque dolet sermone pedestri
 Telephus et Peleus, cum pauper et exsul uterque
 proicit ampullas et sesquipedalia verba,
 si curat cor spectantis tetigisse querela.
 Non satis est pulchra esse poemata; dulcia sunt,
 100 et quocumque volent animum auditoris agunto.
 Ut ridentibus arrident, ita flentibus afflent
 humani vultus: si vis me flere, dolendum est
 primum ipsi tibi. Tum tua me infortunia laedent,
 105 Telephe vel Peleu; male si mandata loqueris,
 aut dormitabo aut ridebo. Tristia maestum
 vultum verba decent, iratum plena minarum,
 ludentem lasciva, severum seria dictu.
 Format enim Natura prius non intus ad omnem
 fortunarum habitum; iuvat aut impellit ad iram
 110 aut ad humum maerore gravi deducit et angit;
 post effert animi motus interprete lingua.
 Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
 Romani tollent equites peditesque cachinnum.
 Intererit multum divusne loquatur an heros,
 115 maturusne senex an adhuc florente iuventa
 fervidus, et matrona potens an sedula nutrix,
 mercatorne vagus cultorne virentis agelli,
 Colchus an Assyrius, Thebis nutritus an Argis.
 Aut famam sequere aut sibi convenientia finge
 120 scriptor honoratum si forte reponis Achillem,
 impiger, iracundus, inexorabilis, acer
 iura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
 Sit Medea ferox invictaque, flebilis Ino,
 perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
 125 Si quid inexpertum scaenae committis et audes
 personam formare novam, servetur ad imum
 qualis ab incepto processerit et sibi constet.
 Difficile est proprie communia dicere, tuque
 rectius Iliacum carmen diducis in actus
 130 quam si proferres ignota indictaque primus.
 Publica materies privati iuris erit, si
 non circa vilem patulumque moraberis orbem,
 nec verbo verbum curabis reddere fidus
 interpres, nec desilies imitator in artum,
 135 unde pedem proferre pudor vetet aut operis lex.
 Nec sic incipies ut scriptor cyclicus olim:
 “Fortunam Priami cantabo et nobile bellum”.

- Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
- 140 Quanto rectius hic qui nil molitur inepte!
“Dic mihi, Musa, virum, captae post tempora Troiae
qui mores hominum multorum vidit et urbes”.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,
- 145 Antiphaten, Scyllamque et cum Cyclope Charybdin.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri
nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo.
Semper ad eventum festinat et in medias res
non secus ac notas auditorem rapit, et quae
- 150 desperat tractata nitescere posse relinquit,
atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu quid ego et populus mecum desideret audi:
si plausoris eges aulaea manentis et usque
- 155 sessuri donec cantor: “Vos plaudite” dicat.
Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores
mobilibusque decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces iam scit puer et pede certo
signat humum, gestit paribus colludere, et iram
- 160 concipit ac ponit temere et mutatur in horas.
Imberbis iuvenis, tandem custode remoto,
gaudet equis canibusque et aprici gramine Campi,
cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
utilium tardus provisor, prodigus aeris,
- 165 sublimis cupidusque et amata relinquere pernix.
Conversis studiis aetas animusque virilis
quaerit opes et amicitias, inservit honori,
commisisse cavet quod mox mutare laboret.
Multa senem circumveniunt incommoda, vel quod
- 170 quaerit et inventis miser abstinet ac timet uti
vel quod res omnis timide gelideque ministrat,
dilator, spe longus, iners avidusque futuri,
difficilis, querulus, laudator temporis acti
se puero, castigato censorque minorum.
- 175 Multa ferunt anni venientes commoda secum,
multa recedentes adimunt. Ne forte seniles
mandentur iuveni partes pueroque viriles;
semper in adiunctis aevoque morabitur aptis.
Aut igitur res in scaenis aut acta refertur.
- 180 Segnius irritant animos demissa per aurem
quam quae sunt oculis subiecta fidelibus et quae
ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus
digna geri promes in scaenam, multaque tolles
ex oculis quae mox narret facundia praesens.

- 185 Ne pueros coram populo Medea trucidet
aut humana palam coquat exta nefarius Atreus
aut in avem Procne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor neu sit quinto productior actu
- 190 fabula, quae posci vult et spectanda reposci.
Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus
inciderit; nec quarta loqui persona laboret.
Actoris partis chorus officiumque virile
defendat; neu quid medios intercinat actus
- 195 quod non proposito conducat et haereat apte.
Ille bonis faveatque et consilietur amice
et regat iratos et amet peccare timentis;
ille dapes laudet mensae brevis, ille salubrem
iustitiam legesque et apertis otia portis;
- 200 ille tegat commissa deosque precetur et oret
ut redeat miseris, abeat Fortuna superbis.
Tibia non, ut nunc, orichalco vincta tubaeque
aemula, sed tenuis simplexque foramine pauco
aspirare et adesse choris erat utilis atque
- 205 nondum spissa nimis complere sedilia flatu;
quo sane populus numerabilis, utpote parvus,
et frugi castusque verecundusque coibat.
Postquam coepit agros extendere victor et urbis
latior amplecti murus vinoque diurno
- 210 placari Genius festis impune diebus,
accessit numerisque modisque licentia maior.
Indoctus quid enim saperet liberque laborum
rusticus urbano confusus, turpis honesto?
Sic priscae motumque et luxuriam addidit arti
- 215 tibicen traxitque vagus per pulpita vestem;
sic etiam fidibus voces crevere severis
et tulit eloquium insolitum facundia praeceptis
utiliumque sagax rerum et divina futuri
sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
- 220 Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
mox etiam agrestis Satyros nudavit et asper
incolumi gravitate iocum temptavit, eo quod
illecebris erat et grata novitate morandus
spectator, functusque sacris et potus et exlex.
- 225 Verum ita risores, ita commendare dicaces
conveniet Satyros, ita vertere seria ludo,
ne quicumque deus, quicumque adhibebitur heros,
regali conspectus in auro nuper et ostro,
migret in obscuras humili sermone tabernas,
- 230 aut, dum vitat humum, nubes et inania captet.
Effutire levis indigna tragoedia versus,

- ut festis matrona moveri iussa diebus,
intererit Satyris paulum pudibunda protervis.
Non ego inornata et dominantia nomina solum
- 235 verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo;
nec sic enitar tragico differre colori
ut nihil intersit Davusne loquatur et audax
Pythias emuncto lucrata Simone talentum,
an custos famulusque dei Silenus alumni.
- 240 Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
speret idem, sudet multum frustra que laboret
ausus idem: tantum series iuncturaque pollet,
tantum de medio sumptis accedit honoris.
Silvis deducti caveant, me iudice, Fauni
- 245 ne velut innati triviis ac paene forenses
aut nimium teneris iuvenentur versibus umquam
aut immunda crepent ignominiosa que dicta.
Offenduntur enim quibus est equus et pater et res,
nec, si quid fricti ciceris probat et nucis emptor,
- 250 aequis accipiunt animis donantque corona.
Syllaba longa brevi subiecta vocatur iambus,
pes citus; unde etiam trimetris accrescere iussum
nomen iambeis, cum senos redderet ictus
primus ad extremum similis sibi. Non ita pridem
- 255 tardior ut paulo graviorque veniret ad auris,
spondeos stabilis in iura paterna recepit
commodus et patiens, non ut de sede secunda
cederet aut quarta socialiter. Hic et in Acci
nobilibus trimetris adparet rarus et Enni
- 260 in scaenam missos cum magno pondere versus
aut operae celeris nimium cura que carentis
aut ignoratae premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poemata iudex
et data Romanis venia est indigna poetis.
- 265 Idcircone vager scribamque licenter? An omnis
visuros peccata putem mea, tutus et intra
spem veniae cautus? Vitavi denique culpam:
non laudem merui. Vos exemplaria Graeca
nocturna versate manu, versate diurna.
- 270 At vestri proavi Plautinos et numeros et
laudavere sales, nimium patienter utrumque,
ne dicam stulte, mirati, si modo ego et vos
scimus inurbanum lepido seponere dicto
legitimumque sonum digitis callemus et aure.
- 275 Ignotum tragicæ genus invenisse Camenæ
dicitur et plaustri vexisse poemata Thespis
quæ canerent agerentque peruncti faucibus ora.
Post hunc personæ pallæque repertor honestæ

- 280 Aeschylus et modicis instravit pulpita tignis
et docuit magnumque loqui nitique cothurno.
Successit vetus his comoedia, non sine multa
laude; sed in vitium libertas excidit et vim
dignam lege regi. Lex est accepta chorusque
turpiter obticuit sublato iure nocendi.
- 285 Nil intemptatum nostri liquere poetae,
nec minimum meruere decus vestigia Graeca
ausi deserere et celebrare domestica facta
vel qui praetextas vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clarisve potentius armis
- 290 quam lingua Latium, si non offenderet unum
quemque poetarum limae labor et mora. Vos, o
Pompilius sanguis, carmen reprehendite quod non
multa dies et multa litura coercuit atque
perfectum decies non castigavit ad unguem.
- 295 Ingenium misera quia fortunatius arte
credit et excludit sanos Helicone poetas
Democritus, bona pars non unguis ponere curat,
non barbam, secreta petit loca, balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium nomenque poeta
- 300 si tribus Anticyris caput insanabile numquam
tonsori Licino commiserit. O ego laevus,
qui purgor bilem sub verni temporis horam!
Non alius faceret meliora poemata. Verum
nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum
- 305 reddere quae ferrum valet exsors ipsa secandi;
munus et officium nil scribens ipse docebo,
unde parentur opes, quid alat formetque poetam,
quid deceat, quid non, quo virtus, quo ferat error.
Scribendi recte sapere est et principium et fons.
- 310 Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae
verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit patriae quid debeat et quid amicis,
quo sit amore parens, quo frater amandus et hospes,
quod sit conscripti, quod iudicis officium, quae
- 315 partes in bellum missi ducis, ille profecto
reddere personae scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitae morumque iubebo
doctum imitatore et vivas hinc ducere voces.
Interdum speciosa locis morataque recte
- 320 fabula nullius Veneris sed pondere inertis
valdius oblectat populum meliusque moratur
quam versus inopes rerum nugaeque canorae.
Grais ingenium, Grais dedit ore rotundo
Musa loqui, praeter laudem nullius avaris.
- 325 Romani pueri longis rationibus assem

- discunt in partis centum diducere. “Dicat filius Albini: si de quincunce remota est uncia, quid superat? Poteras dixisse”. “Triens”. “Eu! Rem poteris servare tuam. Redit uncia: quid fit?”.
- 330 “Semis”. An, haec animos aerugo et cura peculi cum semel imbuerit, speramus carmina fingi posse linenda cedro et levi servanda cupresso? Aut prodesse volunt aut delectare poetae aut simul et iucunda et idonea dicere vitae.
- 335 Quidquid praecipies, esto brevis, ut cito dicta percipiant animi dociles teneantque fideles: omne supervacuum pleno de pectore manat. Ficta voluptatis causa sint proxima veris: ne quodcumque velit poscat sibi fabula credi,
- 340 neu pransae Lamiae vivum puerum extrahat alvo. Centuriae seniorum agitant expertia frugis, celsi praetereunt austera poemata Ramnes. Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci, lectorem delectando pariterque monendo.
- 345 Hic meret aera liber Sosiis; hic et mare transit et longum noto scriptori prorogat aevum. Sunt delicta tamen quibus ignovisse velimus; nam neque chorda sonum reddit quem vult manus et mens poscentique gravem persaepe remittit acutum
- 350 nec semper feriet quodcumque minabitur arcus. Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis offendar maculis, quas aut incuria fudit aut humana parum cavit natura. Quid ergo est? Ut scriptor si peccat idem librarius usque,
- 355 quamvis est monitus, venia caret; ut citharoedus ridetur chorda qui semper oberrat eadem: sic mihi qui multum cessat fit Choerilus ille, quem bis terve bonum cum risu miror; et idem indignor quandoque bonus dormitat Homerus;
- 360 verum operi longo fas est obrepere somnum. Ut pictura poesis: erit quae, si propius stes, te capiat magis, et quaedam, si longius abstes. Haec amat obscurum, volet haec sub luce videri, iudicis argutum quae non formidat acumen;
- 365 haec placuit semel, haec decies repetita placebit. O maior iuvenum, quamvis et voce paterna fingeris ad rectum et per te sapis, hoc tibi dictum tolle memor, certis medium et tolerabile rebus recte concedi. Consultus iuris et actor
- 370 causarum mediocris abest virtute disertus Messallae nec scit quantum Cascellius Aulus, sed tamen in pretio est: mediocribus esse poetis

- non homines, non di, non concessere columnae.
 Ut gratas inter mensas symphonia discors
 375 et crassum unguentum et Sardo cum melle papaver
 offendunt, poterat duci quia cena sine istis,
 sic animis natum inventumque poema iuvandis,
 si paulum summo decessit, vergit ad imum.
 Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis
 380 indoctusque pilae discive trochive quiescit,
 ne spissae risum tollant impune coronae:
 qui nescit versus tamen audet fingere. Quidni?
 Liber et ingenuus, praesertim census equestrem
 summam nummorum vitioque remotus ab omni.
 385 Tu nihil invita dices faciesve Minerva;
 id tibi iudicium est, ea mens. Si quid tamen olim
 scripseris, in Maeci descendat iudicis auris
 et patris et nostras nonumque prematur in annum
 membranis intus positis. Delere licebit
 390 quod non edideris; nescit vox missa reverti.
 Silvestris homines sacer interpretisque deorum
 caedibus et victu foedo deterruit Orpheus,
 dictus ob hoc lenire tigris rabidosque leones;
 dictus et Amphion, Thebanae conditor urbis,
 395 saxa movere sono testudinis et prece blanda
 ducere quo vellet. Fuit haec sapientia quondam,
 publica privatis secernere, sacra profanis,
 concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
 oppida moliri, leges incidere ligno.
 400 Sic honor et nomen divinis vatibus atque
 carminibus venit. Post hos insignis Homerus
 Tyrtaeusque mares animos in Martia bella
 versibus exacuit; dictae per carmina sortes
 et vitae monstrata via est et gratia regum
 405 Pieriis temptata modis ludusque repertus
 et longorum operum finis, ne forte pudori
 sit tibi Musa lyrae sollers et cantor Apollo.
 Natura fieret laudabile carmen an arte
 quaesitum est. Ego nec studium sine divite vena
 410 nec rude quid prosit video ingenium; alterius sic
 altera poscit opem res et coniurat amice.
 Qui studet optatam cursu contingere metam
 multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit,
 abstinuit Venere et vino; qui Pythia certat
 415 tibicen, didicit prius extimuitque magistrum.
 An satis est dixisse: "Ego mira poemata pango.
 Occupet extremum scabies; mihi turpe relinqui est
 et quod non didici sane nescire fateri?"
 Ut praeco, ad merces turbam qui cogit emendas,

- 420 assentatores iubet ad lucrum ire poeta
 dives agris, dives positus in faenore nummis.
 Si vero est unctum qui recte ponere possit
 et spondere levi pro paupere et eripere artis
 litibus implicitum, mirabor si sciet inter
- 425 noscere mendacem verumque beatus amicum.
 Tu seu donaris seu quid donare voles cui,
 nolito ad versus tibi factos ducere plenum
 laetitia; clamabit enim: “Pulchre! Bene! Recte!”,
 pallescet, super his, etiam stillabit amicis
- 430 ex oculis rorem, saliet, tundet pede terram.
 Ut qui conducti plorant in funere dicunt
 et faciunt prope plura dolentibus ex animo, sic
 derisor vero plus laudatore movetur.
 Reges dicuntur multis urgere culillis
- 435 et torquere mero quem perspexisse laborent,
 an sit amicitia dignus: si carmina condes,
 numquam te fallant animi sub vulpe latentes.
 Quintilio si quid recitares: “Corrige, sodes,
 hoc” aiebat “et hoc”. Melius te posse negares,
- 440 bis terque expertum frustra delere iubebat
 et male tornatos incudi reddere versus.
 Si defendere delictum quam vertere malles,
 nullum ultra verbum aut operam insumebat inanem,
 quin sine rivali teque et tua solus amares.
- 445 Vir bonus et prudens versus reprehendet inertis,
 culpabit duos, incomptis allinet atrum
 traverso calamo signum, ambitiosa recidet
 ornamenta, parum claris lucem dare coget,
 arguet ambigue dictum, mutanda notabit,
- 450 fiet Aristarchus; nec dicet: “Cur ego amicum
 offendam in nugis?”. Hae nugae seria ducent
 in mala derisum semel exceptumque sinistre.
 Ut mala quem scabies aut morbus regius urget
 aut fanaticus error et iracunda Diana,
- 455 vesanum tetigisse timent fugiuntque poetam
 qui sapiunt: agitant pueri incautique sequuntur.
 Hic, dum sublimis versus ructatur et errat,
 si veluti merulis intentus decidit auceps
 in puteum foveamve, licet “Succurrite” longum
- 460 clamet, “Io cives!” non sit qui tollere curet.
 Si curet quis opem ferre et demittere funem:
 “Qui scis an prudens huc se proiecerit atque
 servari nolit?” dicam, Siculique poetae
 narrabo interitum. Deus immortalis haberi
- 465 dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
 insiluit. Sit ius liceatque perire poetis.

- Invitum qui servat, idem facit occidenti.
Non semel hoc fecit, nec, si retractus erit, iam
fiet homo et ponet famosae mortis amorem.
- 470 Nec satis apparet cur versus factitet, utrum
minxerit in patrios cineres an triste bidental
moverit incestus; certe furit ac velut ursus,
obiectos caveae valuit si frangere clathros,
indoctum doctumque fugat recitator acerbus.
- 475 Quem vero arripuit, tenet occiditque legendo,
non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.